

Стелла БОЙКО,
викладачка кафедри культурології та
зарубіжної літератури Хмельницької
гуманітарно-педагогічної академії
м. Хмельницький, Україна
beannuts@ukr.net

РОЛЬ МОРАЛЬНО-ЕТИЧНИХ ЦІННОСТЕЙ В КУЛЬТУРІ МІЖОСОБИСТІСНОГО СПІЛКУВАННЯ

Анотація: тези розкривають співвідношення понять «морально-етичні цінності» та «міжособистісне спілкування», основні вектори їх взаємодії в комунікативному просторі, особистісному спілкуванні, а також особливості формування морально-етичних взаємин на засадах духовності.

Ключові слова: мораль, етика, спілкування, духовність, моральна свідомість та її складові (норми, вимоги, заборони, цінності, принципи).

Культура міжособистісних стосунків є праксеологічною галуззю етичного знання, що досліджує мораль, з точки зору її реалізації. Вона розглядає певну систему морально – етичних цінностей: моральні й етичні принципи, правила поведінки та спілкування, поведінкові та комунікативні взірці, на які орієнтуються люди в процесі соціальної взаємодії. Це прикладна етична дисципліна, яка вивчає взаємини між людьми, опосередковані моральною культурою суспільства (етосом) та особистими цінностями. [4. с.6]

До вивчення поняття «цінність» та «ціннісні орієнтації» вчені звернулися ще в ХХ ст. Соціологи розглядали його як соціальну настанову, що регулює поведінку індивіда, а психологічний аспект висвітлення проблеми цінностей і ціннісних орієнтацій дозволяє виділити низку підходів до вивчення їх сутності.

Зокрема, цінності особистості в різних аспектах досліджували в своїх наукових працях Н.А. Бастун, І.М. Біла, Н.Д. Володарська, О.В. Лавренко, А.М. Маслюк, О.І. Пенькова, Т.О. Піроженко, Л.З. Сердюк. Різні моделі комунікації у своїх працях висвітлювали С. Афанасьєв, С. Дука, В. Іноземцев, Н. Моїсєєв та ін., а також іноземні вчені – Й. Бенклер, С. Блек, П. Гіллен, П. Дойль. Відіграючи важливу роль в формуванні особистості, цінності виконують дві основні функції: дозволяють знайти певну позицію, точку зору, дати оцінку; також цінності мотивують діяльність і поведінку, оскільки орієнтації людини в світі і наміри до досягнення окремих цілей співвідносяться з цінностями, включеними в структуру особистості. Ціннісна регуляція – приведення стану однієї системи у відповідність до вимог іншої на основі ціннісних критеріїв. Спілкування – це зв'язок між людьми, в процесі якого виникає психічний контакт, що проявляється в обміні інформацією, взаємопереживанні, взаєморозумінні, взаємному впливі. Спілкування виконує наступні функції: інформаційно-комунікативну, регулятивно-комунікативну, афективно-комунікативну, спонукальну, синдикативну тощо. Виділяють такі основні

аспекти спілкування: інформаційно-комунікативний, інтерактивний, гносеологічний, аксіологічний (вивчення спілкування як процесу обміну цінностями), семіотичний, соціально-практичний. Види спілкування наступні: міжособистісне, групове і міжгрупове, масове, довірливе і конфліктне, інтимне і криміногенне, ділове і особисте, пряме і опосередковане, терапевтичне і насильницьке. Міжособистісне спілкування – взаємодія між декількома людьми, здійснювана за допомогою засобів вербального і невербального впливу, в результаті якої виникає психологічний контакт і певні відносини між учасниками спілкування. [8]

Етика, в свою чергу, виступає наукою, яка досліджує мораль, в усіх її формах та проявах, а також моральну культуру суспільства, що будується на концептуальному соціально-історичному досвіді етики, її категоріальному апараті, основою якої є не стільки ідея доброчесності, скільки уявлення про належну (пристойну) поведінку. Уся сфера моральності виправдовує себе лише тоді, коли настанови моральної свідомості, етичні поняття та доведення переходять у внутрішні правила, орієнтири та характеристики людини. Серед яких провідне місце займає совість - основа морального буття людини, яка виступає і моральною якістю, і «вартовим» людської душі, і внутрішнім святилищем людини, виявленням характерної для того чи іншого суспільства певної соціально-історичної імперативності, показником, наскільки глибоко така імперативність вкорінена у внутрішній світ особистості. Совість формується в процесі соціалізації та виховання, де спочатку діють чинники та заборони зовнішнього авторитету, які поступово стають інтимно-особистісними регуляторами людської поведінки.

Головною вимогою, основним засадничим принципом культури стосунків є дієвість контролю за емоціями та афектами. Первинна роль у підпорядкуванні пристрастей належить моралі, яка є однією з форм суспільної свідомості, традиційним соціальним інститутом, що забезпечує регуляцію міжособистісних стосунків відповідно до певної нормативної бази. Однією з найпростіших форм морального імперативу є моральна норма (вимога, якої необхідно дотримуватися за будь-яких обставин або заборона, що регулює обмеження в поведінці). [4. с.7]

До виникнення моральної норми суспільні відносини регулювалися за допомогою заборон (наказів не робити чогось) та вимог (спонукань до дії). Першим соціальним механізмом, що дисциплінували людські інстинкти, «неписаним моральним кодексом людства» (З. Фрейд) було табу (заборона певних дій). Моральні норми постають формулюваннями чи положеннями, що подають форми поведінки, бажані в даному суспільстві або певній його верстві. Норма- це завжди спрямування на належне, а тому моральні норми можуть або до чогось заохочувати, або забороняти. [2. с.81]

Моральна вимога-найпростіший елемент моральних відносин індивідів, які підпорядковуються різним формам повинності. Спільним для усіх виявів моральних вимог є такі ознаки: імперативність (моральні вимоги формулюються в наказовому способі, вони категоричні, безумовні); усезагальність (поширеність на всіх людей, безвідносно до їх соціального становища, расової, національної та релігійної приналежності); усепроникливість (підпорядкованість моральній оцінці кожної дії, кожного вчинку людини);безособовість (моральні вимоги не ґрунтуються на волі конкретного суб'єкта); неадекватність виражальним засобам

(адресується моральна вимога не так розуму людини, як її почуттям та уявленням, проте виражається в раціональній формі-у формі судження). [5. с.29] Знання і логічна переконливість моральної вимоги мають бути підсилені ціннісними ставленнями до неї і передбачуваного вчинку, до якого вона спонукає. Цінності набувають соціального сенсу, реалізуються і справляють вплив на свідомість і поведінку особистості лише в тому разі, якщо вони глибоко усвідомлюються і сприймаються особистістю як ціннісні орієнтації в світі людських потреб і, передусім, моральних. В будь-якому суспільстві потреба й можливість формулювати цінності є зовсім не простою справою. Кожна конкретна моральна цінність у вигляді норми чи поняття має тривалу й складну історію свого виникнення та розвитку. Будучи елементом моральної свідомості, ціннісні орієнтації крізь призму суб'єктивного, особистісного сприйняття відображають не тільки корінні інтереси та основні цінності людського буття, а й формулюють більш чи менш чіткі поняття сучасної людини про сенс життя, про людяність, про співчутливість і т. п. Обираючи вищі цінності, і діючи у відповідності з ними, людина утверджує свідоме ставлення до норм і принципів моралі, духовну цінність і дієвість своїх мотивів, цілісність своєї моральної свідомості. У найзагальнішому плані, можна виділити два види цінностей: - цінності, сенс яких визначається наявними потребами та інтересами людини/цінності, які обслуговують самоствердження людської особистості;- цінності, які надають сенс існуванню самої людини/цінності, які творять і відроджують людину в певній принципово новій якості (вищі цінності, культурні, смисложиттєві, самоцінності та ін.); святині - символи або своєрідні точки концентрації цілком реального, хоча й надприродного буття, що ієрархічно перевищує людську особистість. Ігнорування святині трактується як гріх. Цінності є тим змістом, що затверджується в нормах, коли говорять «будь чесним» мають на увазі, що чесність — цінність, тобто вона важлива і значима для людей. Це не просто зразки поведінки й світогляду, а зразки, взяті «у чистому вигляді», виокремлені як самостійне явище, та до того ж високо оцінені і визнані як орієнтир. Безумовною та найвищою цінністю є людське життя, тому усе, що може йому загрожувати чи якимось чином нашкодити йде всупереч і моральним нормам і питання совісті. [7]

З часом у моральній культурі табу поступається місцем заповіді-суворому правилу поведінки, неухильному обов'язку, своєрідним віроповчальним приписам, ритуалам, моральним, санітарно-гігієнічним нормам поведінки. Вони містилися переважно у священних книгах різних релігій, були обов'язковими приписами, універсальними заборонами (не вбий, не вкради, не чини перелюбу), їх зміст залежав від певного рівня розвитку суспільства, суспільної моралі. На засадах вгамування особистих пристрастей, поваги до людини, чемності, тактовності ґрунтується етикет-сукупність умовних правил поведінки. Зміст етикету виявляється через манери, а також уміння поводитися серед людей, тобто взаємодіяти. [4. с.8] Манери поділяються на естетичні (формальна атрибутика поведінки і спілкування: жести, інтонація голосу, міміка, вміння адекватно поводитися у певних ситуаціях) і етичні(моральні якості індивіда: повага, чемність, тактовність тощо).

Спілкування є формою творчої активності, а вищим сенсом спілкування є самовизначення, самореалізація, самоствердження і взаємозбагачення однієї

особи іншою. Якщо людина в процесі спілкування вище усіх підносить саму себе, переслідує корисливі цілі і спілкування стає лише засобом задоволення своїх потреб, таке спілкування стає аморальним, побудованим на грубості, підступності, брехні, завдає душевних мук. Спілкування передбачає не просто обмін інформацією, але й обмін емоціями, почуттями, враженнями, душевними переживаннями, досвідом. [2. с.101] Мета і цілі спілкування можуть бути різноманітними, відповідно до них виділяють основні типи спілкування:

- етикетний (етикетний, формальний), обумовлений звичаями ставлення до людей: наприклад, пасажери, покупці, випадково знайомі, які випадково зустрічаються з приводу виконання певних побутових потреб;
- діловий (сфера трудової або соціальної діяльності, виробництво), де утворюються певні соціальні спільноти з метою виконання функціональних обов'язків , наприклад: учні, студенти тощо.
- товариський , що формується на базі ділових відносин , коли члени колективу сповідують принципи ціннісного визнання один одного, відчують командну єдність, проявляють співчуття, підтримку, об'єднуються на основі як спільної справи, так і ідеї;
- дружній, що передбачає значно глибший рівень духовної єдності, особливу міцність стосунків на основі спільних інтересів, симпатії, а також психологічної сумісності, єдності ціннісних орієнтирів, готовності до безкорисливої підтримки, навіть самопожертви;
- інтимний (сімейно-шлюбні і родинні зв'язки),що передбачає не лише дружбу, але й кохання, високий рівень близькості, відповідальності, турботи за кожного із членів цілої сім'ї чи родини. [2. с.105] Кожен із наведених типів спілкування передбачає відповідний спосіб поведінки, застосування певних комунікативних засобів. Спілкуючись, партнери необхідно впливають один на одного, і в залежності від ситуації можуть відповідно змінювати власну або чужу поведінку.

З розвитком гуманістичної моралі найвищим проявом культури міжособистісних стосунків та проявом духовності , стала делікатність-здатність поважати людей, що виражається в особливому, чуйному до них ставленні, страх заподіяти людині образу чи незручність. Основними елементами запоруки ціннісного спілкування є тактовність, чемність та повага. Високу культуру спілкування демонструє комунікативно-компетентна людина, яка успішно застосовує арсенал морально-етичних норм і правил, вдало визначає характер людини, з якою спілкується.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Зусін В.Я. Етика та етикет ділового спілкування.-К.: Центр видавничої літератури.-К.,2005
2. Петрушенко В.Л., Савельєв В.П.,Сурмай І.М., та ін.Етика та естетика :навчальний посібник/ За ред. В.Л. Петрушенко.-Львів: Видавництво «Новий світ-2000», 2015.-306с.
3. Радевич-Винницький Я. Етикет і культура спілкування.-К.:2006.
4. Сайтарли І.А. Культура міжособистісних стосунків: навч. посіб.- К.:Академвидав,2007.-240с.

5. Тофтул М.Г. Етика: підручник / М.Г. Тофтул.-2-е вид., випр. і доповн.- К.: ВЦ «Академія», 2011.-440с.
6. Чмут Т.К., Чайка Г.Л. Етика ділового спілкування.- К.: Вікар, 2003.
7. <http://pe.ptngu.com/05.html> (дата звернення 23.02.2025, 10:58).
8. <http://appsychology.org.ua/data/jrn/v6/i14/51.pdf> (дата звернення 24.02.2025, 9:15).

Марія СЕРГІЄВА,
викладач Тереховлянського фахового
коледжу культури і мистецтв
м. Тереховля, Україна
mariasergieva83@gmail.com

ОСОБЛИВОСТІ СТАНОВЛЕННЯ ХРИСТИЯНСЬКОГО СВІТОРОЗУМІННЯ У ЮНАЦЬКОМУ ВІЦІ

***Анотація.** У тематичній статті розкриваються проблеми формування християнського світорозуміння у юнацькому віці, які є особливо актуальні у наш час, і належать до проблем соціокультурного характеру, оскільки пов'язані з таким поняттям, як формування особистості. В наш час дуже часто можна почути заклики про підняття рівня культури, національної свідомості людини та виховання справжнього громадянина. А поштовхом і основою для цього є, в першу чергу, виховання духовної особистості. Потрібно змалку турбуватися про духовний світ дитини, саме тоді країна буде бачити молодь як майбутнє нашої нації, рушійну силу, яка буде спроможна вирішити будь-яку проблему держави.*

***Ключові слова:** світорозуміння, духовність, віра, християнство, цінності, культура, Бог, світогляд.*

Для становлення християнського світорозуміння, для пробудження і подальшого духовного розвитку молодого покоління, потрібно створити відповідні умови. І питання це - надзвичайно важливе, оскільки духовність визначає спрямованість усіх розумових, емоційно-чуттєвих, волевих якостей людини, її здатність до самоусвідомлення себе, як особистості. І саме духовний рівень, сформований на християнських цінностях, є головною детермінантою світорозуміння, пріоритетом домінуючих рис майбутнього покоління. Адже саме духовність, віра в Бога, надає людині дороговказ у житті, творчу спрямованість, наснагу, енергію.

Християнство - це світорозуміння, яке стверджує, що все існуюче володіє духовною природою. Основою всього християнського світорозуміння є догмат про Бога, сутність якого та меж Його всіх досконалостей не досягнута. Тому Господь – це об'єкт віри, а не людського розуму. Вища цінність догматики, на думку теологів, полягає не в тому, що вона формує світогляд, а в тому, що релігія визначає смисл і мету життя.